

Kültürel antropolog Pervin Erbil: Tehcirde amaç egemenlik sınırlarıdır

Posted on 18/11/2024

Tehcir göçe zorlama, göç ettirme, göçe yol açma, yerinden etme, sürme gibi birbiriyle anlam bağı yüksek durumları ifade ediyor. Kültürel antropolog Pervin Erbil, Öteki Yayınları'ndan çıkan (2024) "Anadolu'ya Ağlıyordu Niobe" adlı çalışmasında on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl Anadolu'sunun siyasal, sosyal ve ekonomik yaşamına damgasını vuran Helen tehcirini tüm boyutlarıyla mercek altına alıyor. Bu çalışmada biz Anadolu'da tarihsel çağlar boyunca kimi zaman cezalandırma kimi zaman yola getirme kimi zaman da salt ekonomik nedenlerle uygulanmış tehcirin yirminci yüzyıldan itibaren sosyopolitik ve ekonomik bir tercih olarak Helenlerin ve diğer gayrimüslim halkların karşısına çıkarıldığını görüyoruz.

"Topluluk, güç kullanımı ve göç hareketi" gibi üç temel unsuru bünyesinde barındıran tehcirde güç kullanımının iki tür baskı ile kendini gösterdiğini ifade eden Erbil, bunlardan birinin şiddet eksenli askeri baskı, diğerinin de ekonomik "zor" olduğunu belirtiyor. Sonuç; büyük can kayıpları, parçalanmış aileler ve sosyoekonomik yıkım.

Erbil, İlkeTV'nin Anadolu'ya Ağlıyordu Niobe adlı kitabı çerçevesinde oluşturduğu soruları yanıtladı.

Yunus Demir: Neden tehcir? Sizi tehciri araştırma ve anlama çabasına iten motivasyon neydi?

Pervin Erbil: Bir kültürel antropolog olarak Anadolu'nun arkeolojisine, antropolojisine ve tarihine her zaman ilgi duydum. Bu ilgi Özgür Üniversite ile ilişkilendiğim zaman diliminde karşıma tehcir olgusunu çıkardı. Özgür Üniversite'de yapılan resmi tarih tartışmaları, resmi kaynakların bildirdiği tarihsel olgu, olay ve durumların dışında bir tarih gerçeğinin var olduğunu ortaya koymaktaydı. Anadolu'da yaşanan çift yönlü tehcir de bu gerçeğin bir

parçasıydı. Büyük yıkımlara yol açan, canlar yakan, sosyokültürel, demografik ve ekonomik değişimler yaratan tehcir bana göre tüm yönleriyle araştırılması gereken ciddi bir olguydu. Bu düşünce ile araştırma, bilince çıkarılmasına ve kötücül doğasının mahkûm edilmesine katkıda bulunma isteği duydum. Bu istek temel motivasyonum oldu.

Helen tehcirinin tarihsel kaynakları nelerdir? Bu kaynaklar olgunun boyutlarını ne ölçüde ortaya koyabilir?

Helen tehcirinin tarihsel kaynakları Anadolu'yu da kapsayan Yakındoğu tarihinde yaşanan sosyopolitik ve ekonomik olgu, olay ve durumlardır. Bu kaynaklar eleştirel bir yaklaşımla, neden-sonuç ilişkileri çerçevesinde ve bütünlüklü olarak ele alınıp incelendiği takdirde tehcir politikalarının ve uygulamalarının hemen hemen bütün yönleriyle kavranmasını mümkün kılabilir.

Anadolu'da tehcir uygulamalarının tarihi ne kadar geriye gitmektedir? Tehcir uygulamalarını gerçekleştiren ilk devletler hangileridir?

Anadolu'da tehcir uygulamalarının ilk kez görüldüğü zaman aralığı İlk Çağ'dır. Tarihsel kayıtlar bu dönemde Asur, Hitit ve Pers devletlerinin tehcir uygulamalarından söz eder. Asur'da yeni fethedilen bölgelerdeki yerli halkların yerlerinden zor yoluyla çıkarılıp yabancı bölgelere göçürülmesi Salmanassar zamanında başlamıştır. Hititlerde de fethedilen bölge halkları sığırlarıyla birlikte Hattuşaş'a sürülmekteydi. Perslerin de isyankâr Miletosluları Hititlerden ve Asurlardan kalma bir usule uyarak Dicle'nin ağzlarında bir yere iskan ettirdiği ve daha pek çok halka da benzer uygulamalarda bulunduğu bilinmektedir.

Siz Kürt tehciri üzerinde de çalıştınız. Zagros'un Ötesine adlı çalışmanız Kürt tehcirini konu alıyor. Kürt tehcirinin Anadolu'da yaşanan tehcir olaylarıyla ortak olan ya da olmayan yanları nelerdir?

Bu soruya cevap vermezden önce tehcir kavramı üzerinde biraz durmak gerekir. Tehcir bilindiği üzere Arapça bir sözcüktür ve göçürme, göç ettirme anlamına gelir. Dolayısıyla tehcirdeki göç eyleminde üç temel unsur bulunur: Topluluk, güç kullanımı ve göç hareketi. Güç kullanımı ya da zor, kitlesel hareketi ortaya çıkaran dışsal bir dinamiktir. Söz konusu dinamik siyasal ve askeri güçlerden oluşur. Büyük sosyal sarsıntılara ve travmalara yol açan tehcirler bu dinamiklerin baskıları ve dayatmalarıyla gerçekleşmektedir. Tehcirde iki tür baskı vardır: Birincisi şiddet eksenli askeri baskı, ikincisi de ekonomik baskı. Bu açıdan bakıldığında hem Helen hem de Kürt tehcirlerinin, bir tehcir olgusunun bütün unsurlarını içerisinde barındırdıkları görülmektedir. Her iki toplum da şiddet eksenli baskıya maruz bırakılarak yaşam alanlarından uzaklaştırılmış, büyük can kaybına uğramış, aileler parçalanmış, sosyoekonomik alanda yıkımı yaşamıştır. Bu durum onların ortak yanlarından birini oluşturur. Her iki toplum da göçe zorlanmak için bilinçli bir biçimde uygulanan ekonomik baskılara maruz kalmıştır. Anadolu'da Müslüman olmayan kesime ağır vergiler koymak, gayrimüslimi iş yaşamından dışlamak; Kürt coğrafyasında da sosyoekonomik gelişmeyi baltalamak ekonomik baskıların örneklerindedir. Bir diğer ortak yan da tehciri dayatma amaçlarının aynılığıdır: Amaç, devletin egemenlik sınırları içinde bulunan alanların Türkleştirilmesidir.

Aralarındaki farklara gelince; Helen tehcirinde göç ettirilene herhangi bir yerleşim hedefi gösterilmemiştir. Kurbanların Anadolu dışına itilmeleri yeterlidir. Çünkü temel amaç Anadolu'nun Helenlerden ve diğer gayrimüslim kesimlerden arındırılmasıdır. Kürt tehcirinde ise Kürt coğrafyasından çıkarılan Kürtlere yerleşim hedefi olarak Orta Anadolu gösterilmiştir; mümkün olan en az sayıyla ulaşmaları sağlanarak ve çekirdek aile bazında dağıtılarak. Bu yaklaşımda temel beklenti hızlı Türkleşme ve Kürtlerin tarım, hayvancılık, inşaat vb sektörlerde ucuz işgücü olarak kullanılmasıdır.

Anadolu'daki tehcir olayları günümüzde nasıl bir hafıza ve kimlik sorunu yaratmıştır?

Ben, tehcir olaylarının hem göç ettirilenler hem de göçü seyredenler üzerinde travmatik bir

etki yarattığını düşünüyorum. Baskı, şiddet ve zulüm bunlara maruz kalanlar üzerinde büyük bir korkuya, güçsüz hissetmeye, acı ve üzüntü duymaya yol açmıştır. Diğerlerinin de korku, endişe ve güçsüz hissetme gibi duygulardan pay alması söz konusudur. Bu duyguların büyük bir kısmının yüreklere sindiğini ve hafızalara kazındığını tahmin etmek güç değil.

Yaşananlar, duygular ve düşünceler paylaşıldığı ve sonraki kuşaklara da aktarıldığı için bireysel hafızanın zamanla yaygınlaşarak toplumsal hafızaya dönüştüğünü görüyoruz. İçinde korku, kaygı, keder ve güçsüz hissetme barındıran hafızanın bireyi ve toplumu korumaya alması beklenir bir şeydir. Korunmanın en kolay yolu ise, kimliğin inkârı ve gizlenmedir. Gizlenme ve genetik ve kültürel kodların inkârının Anadolu'da yaygın bir tutum olduğunu görüyoruz. Bu tutumun tehcir uygulamalarına maruz kalmamış kesimde de yaşandığını düşünüyorum. Bir yandan gözünün önünde meydana gelen trajik yıkımın yarattığı korku, diğer yandan tehcir kurbanı komşularının malını yağmalamak suretiyle vahşete katılım, yani bir tür suç ortaklığı, yani suçluluk duygusu. Bu duygu durumlarının da sağlıklı bir toplumsal hafıza, dolayısıyla sağlıklı bir kişilik-kimlik yapısı ortaya koyması mümkün değildir. Kısaca tehcirin Anadolu'da yaralı bir toplum yarattığı söylenebilir.

Tehcir uygulamalarının insan ruhu üzerindeki etkilerini biraz daha irdelersek, bunlar hakkında ne söyleyebiliriz? Travmaların etkilerini aşmak mümkün müdür? Yorgo Andreadis'in Tamama örneğinde sizce travma atlatılmış mıdır?

Polonyalı yazar Witold Gombrowicz, tehciri, insan yaşamının başkalarınca gaspı olarak niteler. Kürt edebiyatçı Mehmet Uzun da, tehcir için "insanı yaşanmış, çok iyi bilinen bir zaman kesitinden, toprağından, amaçlarından, sevdiği kokulardan, renklerden zorla koparmak ve yabancı ve bilinmeyen bir yaşama mahkûm etmek demektir" der. Tehcir yıkımdır, vahşettir, zulümdür, tecavüz, dökülen gözyaşı ve kandır. İnsanı anasından, babasından kardeşinden, evladından ayırandır. Bütün tehcir hikâyeleri bunu anlatır. Tehcir kurbanları her zaman bunları yaşamıştır. Bunları yaşayanların ruh sağlıklarını korumakta zorlanacakları açıktır. Dolayısıyla bedenlerinin yanı sıra ruhları da büyük yara almıştır. Korku, acı, keder, anıları bilinç dışına itme ve inkâr insan ruhunu kemiren duygu

durumlarıdır. Tehcir kurbanları yaşamlarının geri kalan bölümünde bunlarla baş başa kalmıştır. Yaşanan bu travmaların etkilerini aşmak olanaklı mıdır? Kişisel olarak ben insan ruhunda açılan bu yaraların tamamen iyileşebileceğini düşünmüyorum. Koşulları ne denli düzelirse düzelsin, tehciire maruz kalmış kuşakların içlerinde en azından bir sızı yaşamaya devam edecektir. Tamama örneğinde olduğu gibi içe atılmış bir gizin yıllar sonra yüzeye çıkarak yüreği hafifletmesi belki pansuman etkisi yapabilir. Cennetlerinden kovulan Helen kadınlarının gittikleri yerlerde yeni cennetler yaratacaklarına dair içtikleri andın gereğince olağanüstü bir gayretle çalışıp amaçlarına ulaşmaları ve böylece özgüvenlerini ve özsaygılarını sağaltmaları da öyle ama yaşanan travmanın tam olarak atlatılması kolay değildir.

Kaynak: Ilketv.com.tr

PERVİN ERBİL

ANADOLU'YA AĞLIYORDU NİOBE

TÜM YÖNLERİYLE HELEN TEHCİRİ VE
TEHCİRİN TARİHSEL KAYNAKLARI

